

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه امام صادق علیه السلام

دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی

رساله دکترا رشته علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی

مبانی و الزامات انتخابات در فقه سیاسی شیعه

نگارش

سید محمد صادق کاظمی

استاد راهنما

دکتر سید محمد رضا احمدی طباطبایی

اساتید مشاور

دکتر جلال درخشه

حجت الاسلام و المسلمین دکتر حسینعلی سعدی

شهریور ۱۳۹۹

تقدیم به روح پاک پدرم که عمر خود را صرف خدمت به مکتب اهل بیت عصمت و طهارت علیم السلام خصوصاً حوزه‌های علمیه و طلاب
مکتب آل محمد صلی الله علیه وآله وسلم نمود.

از همه اساتید ارجمندی که در گروه هدایت‌گری رساله‌یاری رسان اینجانب برای تدوین پژوهش حاضر بوده‌اند خصوصاً استاد معظم و مجتهد متضلع حضرت حجت الاسلام و المسلمین دکتر سعیدی کمال تشکر را به عمل می‌آورم. قدردانی خود را به جناب آقای دکتر سید مجتبی عزیزی که در شکل‌گیری ایده و گام‌های اولیه‌ی سازمان پژوهش این رساله همراه و راهنمای بنده بودند تقدیم می‌کنم. هم‌چنین از مادر، همسر و فرزندانم که با اتصاف به صفت صبر حمل کاستی‌های ناشی از اشتغال به این پژوهش را بر عهده داشتند نیز متشکرم و امیدوارم اعتذارم را پذیرا باشند.

چکیده

انتخابات یکی از مهم‌ترین نمودهای مشارکت سیاسی است که امروزه بسیار گسترده شده است. اهمیت این پدیده‌ی سیاسی و گسترده بودن آن پرداختن به آن از منظر اندیشه اسلام را با اهمیت می‌نماید. مبتلا به بودن و نیاز روزمره حکومت اسلامی به این پدیده‌ی سیاسی بررسی ابعاد این مفهوم و پدیده را از منظر اسلامی ضروری کرده است. تجویزی بودن فقه و عدم اکتفا به کلیات، رهیافت مناسبی را برای بررسی مفاهیم و پدیده‌های سیاسی ایجاد کرده است. پرداخت فقهی تنها به مسائل انتخابات، نمی‌تواند تحقیق جامعی باشد. زیرا انتخابات چون بسیاری دیگر از مفاهیم سیاسی، متأثر از مبانی‌ای است. بررسی آن مبانی و ارتباط آنان با مسائل انتخابات، تبیین دقیقی از این مفهوم را میسر خواهد کرد. بر همین اساس در رساله حاضر به دنبال نسبت سنجی مبانی و الزامات انتخابات که همانا احکام مسائل انتخابات است هستیم. به این منظور روش تلفیقی مورد استفاده قرار گرفت. در مرحله موضوع شناسی از روش تحلیل موضوع، در مرحله گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای-اسنادی و در مرحله آخر یعنی تفسیر و استنباط از داده‌ها، از تلفیق دو روش هرمنوتیک و اجتهاد استفاده شد. به منظور پاسخ گفتن به سوال اصلی، ابتدا مبانی انتخابات مورد بررسی قرار گرفت. اهمیت جایگاه «مبانی مشروعیت حکومت اسلامی» و اثر آن بر مقوله مشارکت سیاسی و سپس انتخابات سبب شد تا این بخش در فصلی جداگانه مورد مذاقه قرار گیرد. سپس با استخراج مسائل انتخابات و پالایش آنان، اقدام به فهم احکام و الزامات آنان شد. به این منظور با طی سه گام، مسائل انتخابات احصاء و دسته‌بندی شد. این مسائل عبارت بودند از «حق انتخاب شدن»، «اعلام نامزدی»، «صلاحیت داوطلبان»، «رای دهی»، «بایسته‌های تبلیغات»، «مسائل مالی انتخابات» و «نظارت». در انتها نیز ارتباط میان مبانی و مسائل انتخابات بیان شد و نشان داده شد که تفاوت در مبانی چه تفاوتی در الزامات ایجاد می‌کند.

کلید واژه‌ها: فقه سیاسی، انتخابات، مشارکت سیاسی، نامزدی، حق رای، حق انتخاب شدن، تبلیغات

فهرست نوشتار

- ۱- فصل اول: کلیات ۱
- ۱-۱. بیان مسئله ۱
- ۲-۱. پیشینه پژوهش ۷
- ۱-۲-۱. پژوهش‌هایی با سؤال اصلی انتخابات در اندیشه سیاسی اسلام ۷
- ۱-۲-۲. پژوهش‌هایی با سؤال اصلی مشارکت سیاسی در اسلام ۱۰
- ۱-۲-۳. پژوهش‌هایی با سؤال اصلی در مورد یکی از مسائل مشارکت سیاسی ۱۱
- ۱-۲-۴. پژوهش‌هایی با سؤال اصلی چگونگی رابطه مردم و دولت از منظر اسلام ۱۲
- ۱-۲-۵. پژوهش‌هایی با سؤال اصلی چگونگی رابطه فقه و حکومت ۱۲
- ۱-۳. اهمیت و ضرورت پژوهش ۱۳
- ۴-۱. اهداف پژوهش ۱۴
- ۵-۱. سؤال اصلی و فرعی ۱۵
- ۶-۱. فرضیه ۱۵
- ۷-۱. سازماندهی پژوهش ۱۵
- ۸-۱. روش انجام پژوهش ۲۲
- ۸-۱. هرمنوتیک ۲۳

الف- هرمنوتیک روشی ۲۵

ب- کاربرد روش هرمنوتیک در پژوهش حاضر ۲۶

الف- متن: ۲۷

ب- مفسر ۲۷

۲-۸-۱. روش اجتهادی ۲۸

۹-۱. قلمرو موضوع ۳۰

۹-۱-۱. اقدام نخست: مشورت با اساتید و پژوهشگران عرصه انتخابات ۳۱

۹-۲-۱. اقدام دوم: مطالعه و مشاهده پژوهش‌هایی که یا اقدام به احصاء مسائل انتخابات کرده‌اند و یا ضمن پژوهش خود به برخی از مسائل انتخابات نیز پرداخته‌اند. ۳۲

۹-۳-۱. اقدام سوم: استخراج عناوینی از کتب فقهی و روایی ۳۶

۲- فصل دوم: مبانی نظری و مفهومی ۴۸

۱-۲. تعریف و توضیح مفاهیم ۴۸

۱-۱-۲. مشارکت ۴۸

۱-۲-۲. مشارکت سیاسی ۵۰

۱-۳-۲. انتخابات ۵۲

۱-۲-۴. فقه ۵۳

الف- معنای لغوی ۵۳

ب- معنای اصطلاحی ۵۳

۱-۲-۵. فقه سیاسی ۵۴

۵۷	۲-۲. موضوع شناسی و وظیفه فقیه
۶۰	۳-۲. پیشینه نظری نظریه‌های مشارکت سیاسی با رویکرد انتخابات در اندیشه‌های سیاسی غرب معاصر
۶۰	۲-۳-۱. نظریه‌های بنیادین در مشارکت سیاسی
۶۲	الف- حق طبیعی
۶۳	ب- مکتب عقلانیت
۶۵	۲-۳-۲. نظریه‌ها در تحلیل رفتار مشارکتی و رأی دهی
۶۵	الف- نظریه روان‌شناختی
۶۶	الف-۱. همزاد پنداری
۶۸	ب- نظریات جامعه‌شناختی
۶۸	ج- نوسازی و توسعه
۷۰	د- ساختار سیاسی
۷۱	ه- نظریه‌های تلفیقی
۷۴	۳- فصل سوم: مشارکت سیاسی و مبانی مشروعیت حکومت اسلامی در اندیشه فقهای معاصر
۷۴	۳-۱. نظریه نصب
۷۵	۳-۱-۱ ادله اثبات ولایت فقها
۷۵	الف- ادله عقلی
۷۶	ب- ادله عقلی-نقلی
۷۷	ج- ادله نقلی

- ۳-۱-۲. جایگاه رأی و نظر مردم ۷۹
- ۳-۱-۳. ادله انحصار مشروعیت در نصب الهی ۸۲
- الف- اصل عدم ولایت ۸۲
- ب- نص، تنها منبع مشروعیت ۸۲
- ب-۱. ناتوانی عقل بشر و نیاز به عصمت و علم ۸۲
- ب-۲. نقص طرق دیگر مشروعیت ۸۳
- ۳-۳-۱- نقد روایات مورد استناد نظریه نصب-نخب ۸۴
- ۳-۲. نظریه نصب و نخب ۸۵
- ۳-۲-۱. دلیل عقلی ۸۶
- الف- ایجاد حصر عقلی در انواع تشکیل حکومت ۸۷
- ب- ایجاد حصر عقلی میان رأی اکثریت و اقلیت ۸۷
- ۳-۲-۲. ادله نقلی ۸۸
- الف- استناد به قاعده سلطنت ۸۸
- ب- روایات خودداری امیرالمؤمنین (ع) از پذیرش حکومت ۸۸
- ج- ادله‌ای که مشورت را ممدوح دانسته و مومنین را به آن تشویق کرده است ۹۰
- د- مقبوله عمر بن حنظله ۹۱
- ه- معتبره ابی خدیجه ۹۲
- و- آیات و روایاتی که مردم را به انجام وظایف اجتماعی دعوت میکند ۹۳

- ز- آیات و روایاتی که دلالت بر خلیفه الهی بودن انسان دارد ۹۳
- ح- استناد به ادله بیعت ۹۳
- ۳-۲-۳. رد ادله ولایت مطلقه فقیه و حصر ولایت فقها در امور حسبه به مثابه یک دلیل ۹۴
- الف- ادله ولایت عامه فقها، بیان و رد ۹۵
- الف- ۱. اجماع ۹۵
- الف- ۲. روایاتی با مضمون «العلماء روثة الانبياء» ۹۶
- الف- ۳. روایاتی که دلالت دارند بر اینکه علماء، امناء انبیاء هستند ۹۸
- الف- ۴. روایاتی که در آن فقها خلفاء پیامبر خوانده شده‌اند ۹۸
- الف- ۵. روایات دال بر کفالت ایتام اهل بیت (ع) توسط فقها ۱۰۰
- ب- ادله ولایت در امور عامه فقها، بیان و رد ۱۰۱
- ب- ۱. مقبوله عمر بن حنظله ۱۰۱
- ب- ۲. توقیع مبارک امام زمان (عج) ۱۰۳
- ج- ولایت فقها، محصور در امور حسبه ۱۰۳
- ۳-۲-۴. نقد و بررسی ادله ۱۰۵
- الف- نقد و بررسی ادله عقلی ۱۰۵
- ب- نقد و بررسی ادله نقلی ۱۰۶
- ب- ۱. استناد به فحوای قاعده سلطنت ۱۰۶
- ب- ۲. روایات خودداری امیرالمؤمنین (ع) از پذیرش حکومت ۱۰۶

- ب-۳. ادله‌ای که مشورت را ممدوح دانسته و مومنین را به آن تشویق کرده است ۱۱۱
- ب-۴. آیات و روایاتی که مردم را به انجام وظایف اجتماعی دعوت میکند ۱۱۲
- ب-۵. استناد به ادله بیعت ۱۱۲
- ب-۶. مقبوله عمر بن حنظله ۱۱۴
- ب-۷. معتبره ابی حدیجه ۱۱۴
- ب-۸. رد ادله ولایت مطلقه فقیه ۱۱۵
- ۳-۳. نظریه تصدی ۱۲۱
- ۳-۳-۱. رد ادله ولایت مطلقه فقه‌ها به منزله اثبات نظریه تصدی ۱۲۱
- الف- رد ادله اثبات ولایت فقه‌ها ۱۲۱
- ب- رد ادله ولایت مطلقه فقه‌ها ۱۲۳
- ۳-۳-۲. ولایت فقه‌ها، نفوذ تصرف یا وجوب اطاعت ۱۲۵
- ۳-۴. نظرات واکنشی در پاسخ به اندیشه‌های جدید ۱۲۷
- ۳-۴-۱. تفکیک میان حکومت‌های مشروع و غیر مشروع ۱۲۸
- ۳-۴-۲. ابهام در مفهوم و جایگاه مشارکت سیاسی ۱۳۱
- ۳-۵. جمع‌بندی ۱۳۶
- ۴- فصل چهارم: مبانی انتخابات در فقه شیعه ۱۳۷
- ۴-۱- اصل عدم ولایت ۱۳۷
- ۴-۱-۱. مستندات و ادله اصل عدم ولایت ۱۳۹

- الف- اصل توحید ۱۳۹
- ب- خلقت آزاد انسان ۱۴۰
- ج- استصحاب ۱۴۲
- د- استدلال به ادله نقلی ۱۴۲
- ۲-۱-۴. اصل عدم ولایت و امور اجتماعی ۱۴۳
- ۳-۱-۴. کاربست در انتخابات ۱۴۷
- ۲-۴-۴. خلافت الهی انسان ۱۴۸
- ۱-۲-۴. معنای خلافت ۱۵۰
- ۲-۲-۴. خلیفه الله یا خلیفه موجودات دیگر، تعیین مستخلف عنه ۱۵۰
- ۳-۲-۴. مراد از خلیفه الله ۱۵۱
- الف- خلافت الهی همهی انسانها ۱۵۱
- الف-۱. نقد ادلهی «خلافت الهی همه انسانها» ۱۵۲
- ب- انبیاء و اوصیاء تنها دارندگان مقام «خلافت الهی» ۱۵۳
- ج- خلافت الهی صفتی اکتسابی ۱۵۴
- ۴-۲-۴. خلافت الهی انسان؛ گستره و اهداف ۱۵۴
- ۵-۲-۴. خلافت الهی انسان، مبنایی برای مشارکت ۱۵۶
- الف- اثبات حق حاکمیت مردمی و مشارکت سیاسی ۱۵۶
- ب- حدود مشارکت سیاسی ۱۵۷

- ب-۱. هدایت و مبارزه (تبیینی از هدایت الهی و نقش انبیاء) ۱۵۷
- ب-۲. تجمیع هدایت و خلافت (تبیینی از رابطه نقش انبیاء با صفت خلافت‌اللهی انسان در عصر انبیاء و اوصیاء) ۱۵۸
- ب-۳. رابطهی خلافت‌اللهی انسان و خط‌شهادت در عصر غیبت؛ تردد بین تجمیع و افتراق ۱۶۰
- ج- نقد و بررسی ۱۶۴
- ج-۱. نقد در مبانی ۱۶۵
- ج-۲. نقد تجویزات نظریهی مشهور ۱۶۷
- ۴-۲-۴. جمع‌بندی ۱۶۸
- ۴-۳. نفی دیکتاتوری و جباریت در اندیشه اسلام ۱۶۸
- ۴-۳-۱. جباریت، معنا، حدود، مقومات ۱۷۲
- ۴-۳-۲. معنای اول جباریت؛ حرمت و راهکار ۱۷۵
- الف- نظریه تغلب؛ تلاش برای حلال کردن جباریت ۱۷۵
- ب- خروج از عنوان ۱۷۸
- ۴-۳-۳. معنای دوم جباریت، حرمت و راهکار ۱۸۵
- ۴-۴. وظایف حکومت اسلامی در مواجهه با مردم ۱۸۷
- ۴-۴-۱. جلب رضایت عمومی ۱۸۷
- الف- رضایت دیگران در ساحت فردی؛ پسندیده و ناپسند ۱۸۸
- ب- رضایت عمومی در عرصهی حکومت ۱۹۰
- ب-۱. لزوم جلب رضایت عمومی در آثار فقها ۱۹۰

- ب-۲. رضایت عمومی در ساحت حکومت در روایات ۱۹۳
- ج- گستره رضایت عمومی ۱۹۵
- ۴-۴-۲ آموزش یا تأدیب و تعلیم ۱۹۷
- ۴-۵. کلیات اثر رأی مردم در حکومت اسلامی ۱۹۹
- ۱-۴-۵. تحقق بخشی در تشکیل حکومت ۲۰۰
- الف- نقد و بررسی ۲۰۰
- ۳-۴-۵. تصمیم ساز و تحقق بخشی در تشکیل و اداره حکومت ۲۰۱
- ۴-۶. جایگاه و اثر رأی اکثریت ۲۰۴
- ۱-۴-۶. تعیین‌کنندگی رأی اکثریت ۲۰۵
- الف- ادله ۲۰۵
- الف-۱. عقل ۲۰۵
- الف-۲. سیره عقلا ۲۰۵
- الف-۳. ادله نقلی ۲۰۶
- الف-۴. استناد به سیره پیامبر اکرم (ص) و امیرالمؤمنین (ع) ۲۰۷
- ب- نقد و بررسی ادله ۲۰۸
- ب-۱. نقد و بررسی دلیل عقلی و سیره عقلا ۲۰۸
- ب-۲. نقد ادله نقلی ۲۰۸
- ب-۳. بررسی و نقد ادله استناد به سیره ۲۱۴

..... ۲۲۲	۴-۶-۲. مواجهه عقلی بارأی اکثریت
..... ۲۲۳	۴-۷. بسط ید
..... ۲۲۴	۴-۸. قاعده حفظ نظام و تشکیل حکومت اسلامی
..... ۲۲۴	۱-۸-۴. معنا و کاربرد در مباحث فقهی
..... ۲۲۴	الف- کاربرد در حفظ نظام اقتصادی جامعه
..... ۲۲۵	ب- کاربرد در حفظ نظام اجتماعی
..... ۲۲۶	ج- کاربرد در نظام سیاسی
..... ۲۲۷	۲-۸-۴. ادله قاعده حفظ نظام
..... ۲۲۷	الف- دلیل عقلی
..... ۲۲۷	ب- ادله نقلی
..... ۲۲۹	۳-۸-۴. کاربست در انتخابات
..... ۲۲۹	۴-۹. سیره امیرالمؤمنین (ع) در مواجهه با نظرات مردمی در انتصاب کارگزاران
..... ۲۲۹	۱-۹-۴. عزل قیس بن سعد از کارگزاری مصر
..... ۲۳۳	۲-۹-۴. انتصاب محمد بن ابی بکر به حاکمیت مصر
..... ۲۳۴	۳-۹-۴. ابقاء ابوموسی اشعری به عنوان حاکم کوفه
..... ۲۳۶	۴-۱۰. جمع بندی
..... ۲۳۹	۵- فصل پنجم: الزامات انتخابات در فقه شیعه
..... ۲۳۹	۵-۱. حق انتخاب شدن

- ۱-۱-۵- حق انتخاب شدن در تناسب با نظریات مبانی مشروعیت حکومت اسلامی ۲۴۰
- ۱-۵-۲- حق انتخاب شدن بر اساس مبانی ۲۴۱
- الف- حق نامزدی بر اساس «اصل عدم ولایت» ۲۴۱
- ب- حق نامزدی بر اساس «نظریه خلافت الهی انسان» ۲۴۲
- ۳-۱-۵- مناصب ولایی و غیر ولایی ۲۴۳
- ۴-۱-۵- محدودیت حق انتخاب شدن در مناصب ولایی ۲۴۵
- الف- اقلیت‌های دینی ۲۴۵
- ب- جنسیت و حق انتخاب شدن ۲۴۶
- ۵-۲- اعلام نامزدی ۲۴۷
- ۱-۲-۵- اعلام نامزدی در تناسب با نظریات مبانی مشروعیت حکومت اسلامی ۲۴۸
- ۵-۲-۲- روایاتی که طلب ریاست را مطلقاً مردود دانسته‌اند ۲۴۸
- ۵-۲-۳- روایاتی که طلب ریاست را تنها مذموم دانسته‌اند ۲۵۱
- ۴-۲-۵- روایاتی که قیوداتی را برای نهی از ریاست طلبی و رئیس شدن بیان کرده‌اند و یا وجوه غیر مذموم را بیان کرده‌اند ۲۵۴
- ۵-۲-۵- جمع‌بندی ۲۵۷
- ۵-۳- صلاحیت داوطلبان ۲۵۸
- ۱-۳-۵- صلاحیت داوطلبان در تناسب با نظریات مبانی مشروعیت حکومت اسلامی ۲۵۹
- ۵-۳-۲- ویژگی‌های نقلی ۲۵۹
- الف- اسلام و تشیع ۲۵۹

- ب- فاسق نبودن (التزام عملی به اسلام)..... ۲۵۹
- ج- علم به احکام الهی مربوط به وظایف و اختیارات منصبی که برای تصدی آن کاندید شده است ۲۶۰
- د- شرط ذکوریت ۲۶۱
- ۳-۳-۵. شرایط عقلی ۲۶۲
- الف- شایستگی اداره ۲۶۲
- ب- محبوبیت و نفوذ کلام میان مردم ۲۶۲
- ج- بری بودن از اتهام مؤثر فسادهای مالی ۲۶۲
- د- وجود صفاتی دیگر ۲۶۳
- ۴-۵. رأی دهی ۲۶۳
- ۱-۴-۵. حق رأی دهی ۲۶۴
- الف- حق رأی دهی در تناسب با نظریه‌های مبانی مشروعیت حکومت اسلامی ۲۶۴
- ب- حق رأی دهی بر اساس مبانی ۲۶۵
- ب-۱. حق رأی دهی بر اساس خلافت الهی انسان ۲۶۵
- ب-۲. حق رأی دهی بر اساس جلب رضایت عمومی ۲۶۶
- ب-۳. حق رأی دهی بر اساس نفی جباریت ۲۶۶
- ج- حق رأی دهی در روایات ۲۶۷
- ج-۱. روایاتی که اوصاف مشورت شوندگان حاکم را بیان می‌کند ۲۶۷
- ج-۲. روایاتی که دستور به تفکیک میان مردم توسط حاکم داده است ۲۶۸

- ج-۳. حق رأی‌دهی در ساحت سیاست، حکم رأی‌دهی در ساحت فقه ۲۷۰
- ج-۴. حق رأی اقلیت های دینی و زنان ۲۷۴
- ۲-۴-۵. وجوب شرکت در انتخابات ۲۷۴
- ۳-۴-۵. رأی به اصلح ۲۷۴
- ۴-۴-۵. رأی به صالح مقبول ۲۷۶
- ۵-۴-۵. رأی لیستی ۲۷۸
- ۵-۵-۵. بایسته‌های تبلیغات ۲۷۹
- ۱-۵-۵. بایسته‌های تبلیغات در تناسب با نظریات مبانی مشروعیت حکومت اسلامی ۲۸۰
- ۲-۵-۵. اغراء به جهل ۲۸۰
- ۳-۵-۵. تدلیس ۲۸۲
- ۴-۵-۵. شهرت ۲۸۳
- الف- روایاتی که شهرت را قبیح دانسته‌اند ۲۸۴
- ب- روایاتی که مشهور بودن را مذمت کرده‌اند و یا مشهور نبودن را ستوده‌اند. ۲۸۴
- ج- روایاتی که شهرت را به جهت پوشیدن لباس خاص نهی کرده‌اند. ۲۸۹
- د- روایاتی که شهرت در عبادت را مذموم دانسته‌اند ۲۹۳
- ب- روایاتی که شهرت را غیر مذموم دانسته‌اند ۲۹۴
- ب-۱. روایاتی که شهرت را ممدوح دانسته‌اند ۲۹۴
- ب-۲. روایاتی که شهرت را بدون اشکال دانسته‌اند ۲۹۶

- روایاتی که شهرت را غیر مذموم دانسته‌اند ۲۹۹
- ۵-۵-۵. تبلیغ برای غیر اصلح ۳۰۰
- ۵-۵-۶. نقد، سیاه نمایی و تخریب ۳۰۵
- الف- نقد و افشاء سر مومن ۳۱۱
- ۶-۵. مسائل مالی انتخابات ۳۱۱
- ۵-۶-۱. مسائل مالی انتخابات در تناسب با نظریات مبانی مشروعیت حکومت اسلامی ۳۱۳
- ۵-۶-۲. هزینه‌های برگزاری انتخابات، بیت‌المال و ضمان ۳۱۳
- ۵-۶-۳. هزینه‌های تبلیغات ۳۱۸
- ۵-۶-۴. منابع مالی تبلیغات ۳۱۹
- الف- چگونگی هزینه کرد منابع مالی ۳۲۳
- الف-۱. خرید رأی ۳۲۳
- الف-۱-۱. مالیت رأی ۳۲۵
- الف-۱-۲. حکم خرید رأی ۳۲۸
- الف-۲. هزینه‌های جاری تبلیغات ۳۲۹
- الف-۳. هزینه‌های رسانه‌ای ۳۳۰
- ب- میزان هزینه کرد انتخابات؛ محدودیت‌های کمی و کیفی ۳۳۰
- ۷-۵. نظارت ۳۳۵
- ۷-۵-۱. نظارت در تناسب با مبانی مشروعیت ۳۳۵

۳۳۵	۲-۷-۵.انواع نظارت
۳۳۶	۵-۷-۱۳ اصل براءت و نظارت
۳۳۹	۴-۷-۵.اصاله صحت، حسن ظن و اصاله عدالت در نظارت بر انتخابات
۳۴۴	۵-۷-۵. تقلب در انتخابات
۳۴۴	۶-۷-۵. جمع بندی فصل
۳۴۵.....	۶- جمع بندی و نتیجه گیری
۳۶۰.....	منابع و مآخذ
۳۷۱	۸-۴- مقالات
۳۷۱	۹-۴- منابع لاتین